

Sygn. akt I CSK 2063/22

POSTANOWIENIE

Dnia 28 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Janiszewska

w sprawie z wniosku W. D.
z udziałem A. T. i M. T.
o stwierdzenie nabycia spadku,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 28 października 2022 r.,
na skutek skargi kasacyjnej uczestników
od postanowienia Sądu Okręgowego w Kielcach
z dnia 13 września 2021 r., sygn. akt II Ca 836/21,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Uczestnicy A. T. i M. T. wnieśli skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego w Kielcach, oddalającego apelację skarżących w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po J. T. (ojcu skarżących), prowadzonej z wniosku W.D.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jako pierwszą przyczynę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazali oczywistą zasadność skargi. Podnieśli przy tym, że Sąd Okręgowy „dokonał rozpoznania sprawy w II instancji, mimo zachodzących przesłanek do uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu” (na podstawie art. 386 § 4 k.p.c.), że Sąd ten

ocenił ważność testamentu „z pominięciem materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, jak również z pominięciem materiału, który nie został zgromadzony w sprawie” i „rozstrzygnął na niekorzyść uczestników o żądaniu z art. 58 § 2 k.c. bez zbadania podstawy faktycznej żądania, która była kluczowa do zweryfikowania tezy uczestników o zasadności stwierdzenia nieważności testamentu w świetle zasad współżycia społecznego”, a także „naruszył reguły wyrokowania, ponieważ nie prowadząc własnego postępowania dowodowego oparł swoje orzeczenie o stan faktyczny obejmujący stan materialny uczestników, na którego okoliczność żaden dowód nie został przeprowadzony”, a „procedura postępowania cywilnego nie zna przypadku dokonywania ustaleń stanu faktycznego w oderwaniu od zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego”.

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na przesłance z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wymaga wykazania niewątpliwej, widocznej *prima facie* sprzeczności przyjętej przez Sąd drugiej instancji wykładni lub zastosowania prawa z brzmieniem przepisów lub powszechnie przyjętymi regułami interpretacji prawa. Wnoszący skargę powinien więc zawrzeć w uzasadnieniu wniosku wywód prawny wyjaśniający, w czym wyraża się "oczywista zasadność" skargi i przedstawić odpowiednie argumenty (postanowienie Sądu Najwyższego z 5 września 2008 r., I CZ 64/08). Oczywista wadliwość kwestionowanego orzeczenia musi występować w ramach podstaw skargi (postanowienie Sądu Najwyższego z 20 grudnia 2001 r., III CKN 557/01).

Do przyjęcia skargi do rozpoznania na podstawie wskazanej przyczyny kasacyjnej nie jest wystarczające samo kwalifikowane naruszenie prawa przez Sąd drugiej instancji. W art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. mowa bowiem o oczywistej zasadności skargi, a nie o trafności zarzutu. Przytoczone przez skarżącego okoliczności powinny zatem jednoznacznie wskazywać na to, że w zasadniczym postępowaniu skarga kasacyjna zostanie rozstrzygnięta na korzyść strony, która ją wniosła (postanowienie Sądu Najwyższego z 10 maja 2019 r., I CSK 768/18).

Wywody skarżących nie świadczą o oczywistej zasadności skargi, uzasadniającej konieczność dokonania ingerencji w zaskarżone postanowienie, a jedynie o niezadowoleniu uczestników z zapadłego w sprawie orzeczenia, opartego

na treści testamentu pozostawionego przez spadkodawcę. W części dotyczącej art. 386 § 4 k.p.c. argumentacja uczestników abstrahuje od tego, że w obowiązującym w procedurze cywilnej systemie apelacji pełnej wydawanie przez Sąd drugiej instancji orzeczeń o charakterze niekasatoryjnym stanowi zasadę, a Sąd Okręgowy, realizując założenia wspomnianego systemu, dokonał obszernej analizy podstaw zastosowania w sprawie art. 58 § 2 k.c. Przedmiotem postępowania było stwierdzenie nabycia spadku, a nie ustalenie nieważności testamentu; brak bliższego wypowiedzenia się przez Sąd Rejonowy o (dostrzeganej przez skarżących) sprzeczności testamentu spadkodawcy z zasadami współżycia społecznego nie może zatem przesądzać o nierozpoznaniu przez ten sąd istoty sprawy, a tym bardziej – o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej, mającej wynikać z zarzuczonego Sądowi Okręgowemu naruszenia art. 386 § 4 k.p.c.

Twierdzenia o uchybieniu przez Sąd art. 58 § 2 k.c., względnie nieprawidłowym zebraniu materiału dowodowego, abstrahuje od obszernego wypowiedzenia się przez Sąd drugiej instancji o przyczynach, dla których – na tle ustaleń faktycznych sprawy – nie uznał on testamentu spadkodawcy za sprzeczny z zasadami współżycia społecznego, a w konsekwencji nieważny (s. 8-17). Wywody skarżących wskazują wyłącznie na ich dezaprobatę dla toku postępowania dowodowego i zapadłego w sprawie rozstrzygnięcia – nie eksponują jednak żadnych rzeczywistych, konkretnych naruszeń prawa, które mogłyby świadczyć o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej. Jedynie na marginesie należy dodać, że, jak się zdaje, rzeczywiste zastrzeżenia uczestników budzi sposób postępowania spadkodawcy za życia, tymczasem art. 58 § 2 k.c. dotyczy treści lub celu czynności prawnej, a nie okoliczności poprzedzających, także bardzo znacznie, jej dokonanie.

O oczywistej zasadności skargi kasacyjnej *a limine* nie mogły także przekonywać wywody dotyczące rzekomego naruszenia „reguł wyrokowania” przez dokonanie ustaleń faktycznych (konkretnie, wskazania przez Sąd Okręgowy, że „skarżący mają ustabilizowaną pozycję mieszkaniową i materialną”) „w oderwaniu od zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego”. Ustalenia faktyczne i ocena dowodów Sądu drugiej instancji są bowiem wiążące dla Sądu Najwyższego i nie mogą być kwestionowane w skardze kasacyjnej (art. 398³ § 3 k.p.c. i art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Wyłącznie te ustalenia mogą stanowić ośnowę oceny, czy oczywiście

zasadna jest skarga kasacyjna kwestionująca stanowisko Sądu drugiej instancji co do podstaw zastosowania art. 58 § 2 k.c. Tylko na marginesie należy wskazać, że jednostkowe ustalenie o „stanie materialnym uczestników” nie jest, wbrew twierdzeniom skarżących, równoznaczne ze stanem faktycznym, na którym Sąd drugiej instancji oparł swoje orzeczenie. Takiej tezie przeczy treść uzasadnienia zaskarżonego postanowienia, opartego na zdecydowanie szerszej podstawie faktycznej.

Jako drugą przyczynę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazali występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego. Ujęto je w formę pytania, czy niepisana zasada swobody testowania ogranicza lub całkowicie wyłącza stosowanie art. 58 § 2 k.c. względem możliwości kwestionowania ważności testamentu w świetle zasad współżycia społecznego.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem orzecznictwa przywołanie przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. wymaga poprawnego zidentyfikowania problemu, w tym odniesienia go do konkretnych przepisów. Konieczne jest także przedstawienie argumentów prowadzących do rozbieżnych ocen danego zagadnienia (postanowienie Sądu Najwyższego z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01). Podniesiony problem musi również charakteryzować się nowością; zagadnienie, które było już przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego, co do zasady traci ten walor (postanowienie Sądu Najwyższego z 19 marca 2012 r., II PK 294/11). Istotność problemu prawnego wyraża się natomiast w tym, że ma on znaczenie precedensowe dla rozstrzygania podobnych spraw lub rozwoju jurysprudencji (postanowienie Sądu Najwyższego z 23 marca 2012 r., I CSK 496/11). Obowiązkiem wnoszącego skargę jest wywiedzenie i uzasadnienie występującego w sprawie problemu w sposób zbliżony do tego, jaki przewidziany jest przy przedstawianiu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na podstawie art. 390 k.p.c. (postanowienie Sądu Najwyższego z 18 lutego 2015 r., II CSK 428/14).

Tylko we wskazanych wyżej okolicznościach może być realizowana publicznoprawna funkcja skargi kasacyjnej. Jednocześnie przedstawiony Sądowi Najwyższemu problem musi mieć konkretny związek z rozstrzygnięciem danej sprawy, to jest z zarzutami skargi oraz podstawą prawną i faktyczną zaskarżonego

wyroku (postanowienie Sądu Najwyższego z 21 maja 2013 r., IV CSK 53/13). Przyjęcie skargi do rozpoznania ma bowiem na celu zarówno realizację interesu publicznego, jak i ochronę praw prywatnych. Zagadnienie prawne powinno mieć więc taki wymiar problemowy, aby udzielona przez Sąd odpowiedź miała znaczenie dla rozstrzygnięcia o zasadności skargi kasacyjnej wniesionej w sprawie, w której zostały zadane, a jednocześnie – dzięki uniwersalnemu ujęciu – odpowiedź ta uzyskiwała walor aplikacyjny w rozstrzyganiu innych spraw.

Przedstawiony przez skarżących problem nie jest istotnym zagadnieniem oraz nie występuje w sprawie. Stanowisko o tym, że art. 58 § 2 k.c. znajduje zastosowanie do wszystkich czynności prawnych, nie ulega wątpliwości i nie zostało zakwestionowane przez Sąd Okręgowy. Sąd ten w żadnej mierze nie stwierdził bowiem, że zasada swobody testowania ogranicza możliwość zastosowania art. 58 § 2 k.c., a tym bardziej nie uznał, by zasada ta wyłączała działanie przywołanej ostatnio regulacji. Przeciwnie, Sąd Okręgowy dokonał oceny ważności testamentu i uznał, że testament nie był sprzeczny z zasadami współżycia społecznego. W uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia wskazano wprawdzie, że w przypadku badania ważności testamentu sięganie po art. 58 § 2 k.c. powinno następować „ostrożnie”, jednakże nie stanowi to wyrazu przekonania o ograniczeniu zastosowania przywołanego unormowania, a jedynie wskazówkę co do dokonywania wykładni art. 58 § 2 k.c. oraz stosowania wynikającej z niego normy w zgodzie z obowiązującymi zasadami i regułami rządzącymi dziedziczeniem. Argumentacja skarżących nie świadczy o tym, by na tle możliwości uznania testamentu za niezgodny z zasadami współżycia społecznego rysował się rzeczywisty, poważny problem jurydyczny, a jedynie o tym, że uczestnicy są niezadowoleni z dokonanej przez Sąd Okręgowy oceny ich indywidualnej sprawy.

Nadto skarżący zdają się uważać, że „niepisana” (ich zdaniem) zasada swobody testowania, stanowiąca jeden z fundamentów europejskiej, w tym polskiej, kultury prawnej, jest wyłącznie ogólnym postulatem nauki prawa. Tymczasem kwestia ta została unormowana m.in. w art. 21 ust. 1 oraz art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji, z których wywodzi się, że swoboda spadkodawcy stanowi niewątpliwie najistotniejszy element treści konstytucyjnego prawa dziedziczenia, a gwarancje konstytucyjne nakładają na ustawodawcę obowiązek ukształtowania instrumentów

prawnych w taki sposób, aby zapewniały one możliwość swobodnego rozrządzania majątkiem spadkowym i ochronę woli spadkodawcy (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 listopada 2003 r., K 37/02). Źródła zasady swobody dziedziczenia oraz jej treść są powszechnie znane; skarżący zdają się ich nie dostrzegać, co tłumaczy fakt utożsamiania przez nich wykładni art. 58 § 2 k.c., uwzględniającej tę zasadę, z „ograniczeniem” stosowania tego przepisu.

Kierując się przedstawionymi względami, Sąd Najwyższy uznał, że z motywów skargi kasacyjnej nie wynika, by zachodziły przyczyny określone w art. 398⁹ § 1 k.p.c., co uzasadniało odmowę przyjęcia tej skargi do rozpoznania.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 398⁹ § 1 k.p.c., orzeczono, jak w sentencji postanowienia.

[as]